

Ville-Juhani Sutinen

Elämää metsässä

Vuoden 2022 Tieto-Finlandian voittaja Ville-Juhani Sutinen taivaltaa es-seessään pohjoiseen Ruotsiin ja vie lukijansa mielenkiintoiselle matkalle metsäsuomalaisten maille ja heidän historiaansa.

Hyötysuhteeltaan tehoton energiankäyttö. Polttoaine, jota tarvitaan aina vain enemmän entisen tultua tuhlatuksi ja joka uudistuu hitaasti. Luonnonvarojen riistämiseen perustuva maailmankuva ja kulttuuri.

Kuulostaa suomalaisten kestäättömältä elämäntavalta – eikä vain tänä päivänä vaan myös 400 vuotta sitten.

Parhailtaan meneillään oleva ekologinen romahdus ei ole ensimmäinen kerta, kun ihmiset ovat joutuneet muuttamaan toimintamallejaan luonnolle aiheuttamiensa mullistusten vuoksi. 1600-luvulla itäsuomalaiset saivat huomata, että tolkuton puun tuhlaus johtaa ennen pitkää kulttuurin rappioon.

Suomen nykyisellä alueella, varsinkin idässä Savossa ja Karjalassa, kaskeaminen oli vanhastaan tärkein maanmuokkauksen menetelmä. Kaskeamista voi pitää puun tuhokäyttönä. Metsän polttaminen kyllä raivasi alan viljelykselle ja takasi sille samalla ravinteet, mutta siihen kulunut energiamäärä oli suhteeton. Vähän kuin kuivaisi hiuksensa lentokoneen turbiinilla.

Puun hillitön kulutus perustui ajatukseen, että metsää riittää, eikä sitä kaikkea voi koskaan tuhota. Se ei edes ollut mikään ajatus, vaan itsestäänselvyys. Uudella ajalla ihminen oli siirtymässä luonnon palvojasta sen hyväksikäyttäjäksi. Metsä oli hänelle pohjaton raaka-ainevarasto. Puun loppuminen olisi 1600-luvun taitteessa kuulostanut yhtä hullulta kuin meren veden tai taivaan ilman loppuminen.

Itäsuomalaiset kulkivat kaskiensa mukana mittavia taipaleita ja asuivat pitkiä aikoja poissa kotoa puolittain nomadeina. Ennen pitkää, väkiluvun lisääntyessä, perheiden kasvaessa, yhä useampien vaeltaessa kaskiteilläään

ja puuston uusiutuessa verrattain hitaasti, alkoi kuitenkin näyttää siltä, että metsä väheni.

Modernisoituva emämaa Ruotsi tahtoi samoihin aikoihin laittaa maan keskiosan sankkoja saloja sileäksi nykyajan tieltä. Siihen tehtävään kruunu hyödynsi suomalaisia. Tämä tarjosi itäsuomalaisille kätevän *deus ex machina*: ehkäpä puut tosiaan hupenivat sieltä, missä he elivät, mutta niitä riitti toisaalla. Tuhannet suomalaiset, pääasiassa yksin elävät miehet ja nuoret pariskunnat, lähtivät 1600-luvun ensimmäisinä vuosikymmeninä Keski-Ruotsin Värmlantiin löytämään uudelleen ikuista metsäänsä.

Diili oli hyvä molemmille osapuolille: kunhan ”itämaalainen”, kuten suomalaisia vielä siihen aikaan joskus nimitettiin, kaskiraivasi itselleen elinkelpoisen tilan ja takasi sen jatkumon perustamalla perheen, hän sai jäädä Värmlantiin. Palkkiona oli näennäisen loputtoman polttoaineen lisäksi seitsemän verotonta vuotta. Ruotsin valtakunta puolestaan sai tällä keinolla asutettua synkät metsät sekä taattua kruunulle viljaa ja myöhemmin myös verotuloja.

Metsäsuomalaisten elämä vakiintui Värmlannin salomaille 1600-luvun edetessä. Auvoisen tulevaisuuden esteeksi muodostui kuitenkin juuri kaskiviljelyn tehottomuus. Käyttökelpoisen metsän polttaminen alkoi pian näyttää järjettömältä, ja kaskeamisesta haluttiin tehdä loppu. Se tarkoitti metsäsuomalaisten elämäntavan loppua.

Sangen juhlavasti nimetty Eurooppatie E45 jatkuu kohti havahtuvaa kevättä. Parinkymmenen kilometrin välein vastaan tulee liikenneympyrä marketteineen ja bensa-asemineen, joiden kattojen takaa erottuu kulloisenkin pikkukaupungin kirkon tapuli. Ruotsalainen maaseutu muhii itse-tietoisessa rauhassaan.

Sitten loivan jokilaakson biljardipöydän kulahtanutta veraa muistuttavien niittyjen keskeltä nousee esiin pramea muistomerkki, joka tuntuu sopivan tänne yhtä hyvin kuin Andy McCoy'n patsas Pelkosenniemen perinnemaiseen. Monumentin monimetrisen runko on kasattu harmaista harkoista. Ensimmäinen on epäselvää, mihin rungon röpelöreunainen olemus viittaa, kunnes karttaa vilkaistessaan tajuaa: rakennelmahan on Värmlannin maakunnan muotoinen! Kolossin huipulla liihottelee halvan näköinen kotka, joka voisi hyvin sojottaa jonkun yhdysvaltalaisen viraston tai pankin katolla. Alhaalta asti sitä ei voi huomata, mutta kotkan vasta valmistuttua paikallinen tehtailija

Stamfrändemonumentet vuonna 1964. Lähde: August Puranen, Wikimedia Commons.

---

ja muistomerkin mesenaatti Svante Pählson kävi katsomassa hankintaansa, ja tietämättä, että savi oli vielä kosteaa, hän kosketti veistosta ja jätti siihen painauman. Kenties kotka juuri sen vuoksi onkin nostettu yli kymmenmetrisen Värmlannin ylle.

Monumentti juhlistaa suomalaisten 1600-luvun muuttoa Värmlantiin ja täältä Ruotsin Amerikan-siirtokuntaan. Patsaan suunnitteli ruotsalaisten kutsusta suomalainen kuvanveistäjä Jussi Mäntynen, joka muistetaan eläinaiheistaan. Teos on viralliselta nimeltään Stamfrändemonumentet ("Heimolaisuusmuistomerkki"), ja se pystytettiin Sunnen kaupungin laidalle 1950-luvun alussa, jolloin suomalaisten siirtolaisuutta Ruotsiin alettiin aktiivisesti käsi-

tellä. Sunne oli läheisen Torsbyn ja niitä ympäröivien kylien kanssa metsäsuomalaisten ydinaluetta Värmlannin maakunnassa.

Kitsch-kotka ei ole ainoa yksityiskohta, joka täällä tuo mieleen Yhdysvallat. Syvemmälle metsäsuomalaisten entisille mannuille kuljettaessa näyttää koko ajan enemmän siltä kuin oltaisiin amerikansuomalaisten alueilla pohjoisten osavaltioiden haalistuneessa huhtikuussa. Heti seuraavassa kylässä tulee vastaan valtava Dollar Store ("Mighty fine prices Every Day"). Perinnehöyryjen sijaan tien varrella vilisee autonromujen laikuttamia kesantoja. Jopa talot ovat Värmlannissa vastaavia puisia elämän varastolaatikoita kuin idän vanhoissa osavaltioissa Yhdysvalloissa.

Jotain yhteistä amerikansuomalaisilla ja metsäsuomalaisilla tosiaan lieenee. Kuten johonkin Michiganin ja Minnesotan syrjäseuduille, myös Keski-Ruotsin maisemaan suomalaisuuden perinne on jämähtänyt kiinni kuin padan pohjaan palanut huttu.

Metsäsuomalaiset olivat luultavasti varhaisimpia suomalaisia, joita voitaisiin kutsua siirtolaisiksi. Ennenkin oli toki kuljettu paikasta toiseen, ja kuten todettua, itäsuomalaisten elämä oli perusluonteeltaan liikkuvaista. Koskaan aiemmin silloisen Suomen alueen asukkaat eivät kuitenkaan olleet muuttaneet yhtä suurena joukkona työn ja maan perässä pois kotoaan sillä aikeella, etteivät palaa, vaan rakentavat uuden elämän muualle.

Ensimmäiset tämän laajan muuttoaallon suomalaiset saapuivat Keski-Ruotsiin 1500-luvun lopulla. Muuttoliikkeen muodostumisen kaikkia syitä ei tunneta. Suomen itäinen osa oli kärsinyt sodista ja alueen väkiluku kasvoi, joten köyhyys ja maattomuus työnsivät ihmisiä matkaan. Nuijasodan syttyminen vuonna 1596 ei ainakaan kannustanut jäämään. Myös vetävät tekijät ovat osin epäselviä: toisten tutkijoiden mukaan suomalaisia kaskeajia jopa kutsuttiin Ruotsiin metsiä raivaamaan, toiset taas uskovat, että lähtijät pakotettiin matkaan. Dosentti Eero Sappinen toteaa tuoreessa tutkimuksessaan, että toimeentulovaikeudet olivat tärkeimpiä matkaan ajaneita tekijöitä, mutta 1500-luvulta löytyy esimerkkejä myös muuttoon pakottamisesta työvoiman ja uudisasukkaiden saamiseksi. Lisäksi Sappinen pitää 1600-luvun Ruotsin järjestelmällisiä toimia, kuten uudistilojen säännöllisiä tarkastuksia, merkkinä siitä, että valtiovalta ohjaili ainakin jossain määrin muuttoliikettä, vaikka siinä oli mukana myös spontaaniutta.

Joka tapauksessa ensimmäistä kertaa niin suuri määrä suomalaisia lähti niin lyhyessä ajassa etsimään elantoaan muualta. Tiukasti ottaen heitä ei tosin voi pitää siirtolaisina, sillä he tekivät muuttomatkan saman maan, Ruotsin valtakunnan, sisällä.

Metsäsuomalaisen asutus levittyi vähitellen Värmlannista naapurimaakuntiin ja Norjan nykyisen rajan taakse. 1630-luvulle saakka kaikki meni hyvin, mutta sitten metsäsuomalaisia alettiin karsastaa ruotsalaisissa joki-laaksokylissä. Syitä oli monia: lisääntyvä suomalaisasutus tunkeutui liian lähelle paikallisten elämää, ja maahanmuuttajien tavat, kuten karhun- ja hirvenajo poikki pitkien taipaleiden ja ylipäänsä metsästäminen ruotsalaisten mailla, eivät olleet mieleen.

Tärkein syy oli silti suomalaisten kaskiviljelyn aiheuttama metsätuho. Sama nykyaika, joka alun alkaen oli johtanut metsien raivaamisintoon ja suomalaisten saapumiseen, toi mukanaan myös alati kasvavan raudanvalmistuksen ja sen myötä kaivokset ja ruukit. Ne tarvitsivat maata ja polttoainetta, joita suomalaiset törsäsivät. Kehitys ajoi itäsuomalaisen elämäntavan yli.

Tilalle tuli nykyisen teollisuuskapitalismin edeltäjä. Senkin vallitessa kulutettiin valtavasti puuta, mutta kruunun mielestä se meni nyt huomattavasti parempaan tarkoitukseen, raudan valmistamiseen.

Näiden kehityskulkujen seurauksena metsäsuomalaisia ryhdyttiin vainoamaan. 1640-luvulla heistä tuli käytännössä lainsuojattomia, ja suomalaisia kuoli kahakoissa ruotsalaisten kanssa ja heidän mökkejään poltettiin. Jotkut pakenivat takaisin itään, mutta suurin osa jäi sinnittelemään metsien kuvitteelliseen loputtomuuteen koettaen karata viranomaisten toimia aina vain syvemmälle erämaahan.

Lopulta Ruotsin kruunu keksi keinon hankkiutua eroon metsäsuomalaisista. Suurvaltana myös Ruotsi oli mukana rynnäkössä Amerikan mantereelle, ja sinne, nykyisen Delawaren alueelle, perustettiin 1638 Uuden Ruotsin siirtokunta. Mukavasti toimeentulevat ruotsalaiset eivät olleet innokkaita lähtemään meren yli uuteen maailmaan, joten Amerikkaan alettiin lähettää kiinni saatuja metsäsuomalaisia.

Harva heistä halusi matkustaa, mutta Amerikassa he saivat vielä kerran uskoa metsän ikuiseen Fenix-myyttiin, sillä siellä puuta näytti olevan jopa enemmän kuin Värmlannissa. Sadat suomalaiset asettuivat Uuden Ruotsin alueelle. Ei siimes sielläkään loputon ollut, mutta se selvisi vasta paljon myöhemmin.

Maantie kapenee hiekkatieksi, jota talven jarrutusjäljet edelleen raidoittavat. Metsässä lumi pysyy laaksoa sitkeämmin. Reitti kohoo aaltoillen ylös pitkin jääkauden lähtiessään esiin raapaisemaa maisemaa.

Juuri tällaisiin paikkoihin metsäsuomalaiset raivasivat tilansa. Jokilaaksoihin he eivät saaneet asettua, ja monet pelkäsivät hallaa niin, etteivät olisi halunneetkaan kasketa peltoa alamaille. Liian korkealla kukkulan huipulla tuulet taas tukistivat asukkaita ja viljaa. Jäätiin rinteiden puoliväliin puiden suojaan.

Avara maisema piirtyy esiin sitä paremmin mitä ylemmäs ajaa. Samalla tulee selväksi, että kuten 1600-luvulla, myös nykyään metsää käytetään tuhoisasti. Joka puolella levittäytyy laajoja hakkuuaukeita massateloituksesta ainoina seisomaan jätettyine yksittäisine puineen. Tienpientareen raikiot eivät näytä siltä, että kasvaisivat luonnostaan täällä, vaan niin kuin joku pahantahtoinen agronomi olisi istuttanut ne testimielessä. Harjanteen huipulta maisema on kuin kartta, josta on syöpynyt pois palasia.

Enää puuta ei polteta pystyyn kuten metsäsuomalaiset tekivät, eikä sitä myöskään käytetä energianlähteenä raudanvalmistuksessa. Sen sijaan metsää hyödynnetään rakentamiseen ja lämmöntuotantoon. Valtaosa Ruotsin puutavarasta myydään ulkomaille ja siitä tehdään esimerkiksi paperia.

Intensiivisestä puunkäytöstä ja pienen kaupungin kokoisista hakkuuaukeista huolimatta Ruotsin puut eivät ole loppumassa. Luonnonmetsiä tosin on maassa jäljellä enää prosentti; kaikki muu on kasvatettua. Samoin kuin Suomessa, myös Ruotsissa puiden määrä lisääntyy mutta metsän määrä vähenee.

Siellä täällä jonkin tien ja puron ikaikaisessa risteyskohdassa seisoo raihnainen talo ilmeettömine ikkunoineen. Maatalous ei ole täällä enää tärkeä elinkeino ja rakennukset ovat mökkikäytössä. Ne ovat kuitenkin juurtuneet polun ja virran varteen, samoille sijoille, johon ensimmäiset tulijat tupansa laittoivat.

Auto tutisee hiekkatieltä Östmarkin kylään, joka kerran oli metsäsuomalaisten tärkeää asuinalueita. Täällä amerikkalainen eetos muistuttaa jälleen itsestään. Varaston näköisessä valkoisessa rakennuksessa toimii Memphis Salong, Elvis-teemainen kahvila-ravintola, joka näyttää sisältä siltä kuin 50-luku olisi unohtanut lähteä ajoissa kotiin ja olisi jäänyt tänne lukkojen taakse. Ulkoportaiden kaiteen aita on kasattu kitaran muotoisista lastulevyistä.

Kylän jälkeen puinen kyltti toivottaa tervetulleeksi suomalaismetsään. Vastaaan rytisee romuluinen keltainen hakkuukone. Mietin, millaiselta hirviöltä se olisi mahtanut näyttää metsäsuomalaisten silmissä ja minkälainen

folklore sen pohjalta olisi syntynyt. Ikivanhan pahkaisen koivun kylkeen on ruuvattu satelliittilautanen.

Suomalaisia saapui emämaa Ruotsiin ja Norjan puolelle tipoittain vielä 1600-luvun lopulla ja seuraavan vuosisadan aikana, mutta suurin muutoliike tyssäsi 1600-luvun puoliväliin. Ne, jotka olivat ehtineet ja pystyneet vakiinnuttamaan maatilansa, saivat jäädä asumaan niitä vainojen alettua-kin, kunhan suostuivat lopettamaan kaskeamisen. Lähes tuhat suomalaisten tilaa säilyi Ruotsin ja Norjan sydänmailla.

Aluetta alettiin kutsua *Finnskogeniksi*, suomalaismetsäksi. Sinne muodostui kulttuuri, joka poikkesi niin vanhasta suomalaisperinteestä kuin ruotsalaisesta elämänmenosta yhdistellen niiden piirteitä. Tienoolla puhuttiin metsäsuomalaista murretta, joka 1700-luvulla eriytyi omaksi kielekseen.

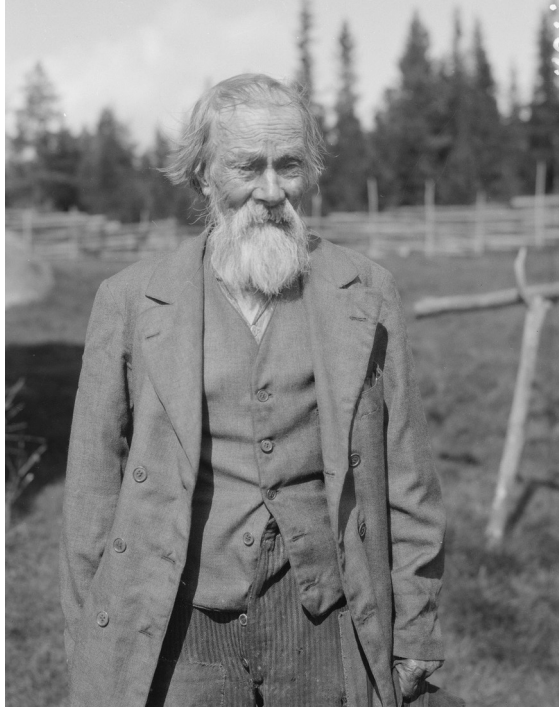
Monesti mainitaan, että 1700-luvun lopulla ja 1800-luvun alussa metsäsuomalaiset ikään kuin unohtuivat. Heitä ei muistettu Suomen puolella, eikä Ruotsi ollut heistä kiinnostunut niin kauan kuin he eivät tuhonneet metsää ja tottelivat lakeja. Vaikka metsäsuomalaiset jäivät sivuun ulkopuolisten ajatuksista, heidän itsensä parissa kulttuuri ei suinkaan unohtunut, vaan kukoisti omissa oloissaan.

Suomalainen kielitieteilijä Carl Axel Gottlund nosti metsäsuomalaiset uudelleen esiin 1800-luvun alkuvuosikymmenien kartoitusmatkojensa kautta. Hän laski heidän määräkseen tuolloin noin 40 000.

Ennen suomalaismetsiin lähtöä Gottlundia varoitettiin, etteivät metsäsuomalaiset osanneet enää puhua suomea. Kielitieteilijä kuitenkin riemuit- si monista kohtaamistaan *skogfinneistä*, jotka pienen maanittelun jälkeen osoittivat suomen taitonsa. Hallinto kitki vieraan kielen käyttöä ja siksi se oli painunut taka-alalle.

Myös metsäsuomalaisten parissa vallitsevasta nälänhädästä Gottlund oli saanut kuulla varoituksia. Vaikka puutetta esiintyikin, vieras otettiin aina hyvin vastaan, ja hänelle tarjottiin kuoripiimää ja pettua. Reittinsä varrella Gottlund näki vielä 1800-luvullakin savutupia ja jopa kaskipeltoja, vaikka laki kielsi ne. Myös saunat olivat tähteillä muistumana suomalaisuudesta, ja kirjailija intoutuikin löylykilpailuun.

Gottlund suorastaan piehtaroi metsäsuomalaisten kulttuurissa. Hän keräsi kansanperinnettä miehiltä, liehitteli talojen naisia, ja söi ja joi siekaile-

Suomentaitoinen mutta kuuro metsäsuomalainen Räiskin Antti vuonna 1930. Lähde: Astrid Reponen, Museovirasto.

---

matta. Matkojensa pohjalta laatimaansa kirjaa *Ruotsin suomalaismetsiä samoilemassa* Gottlund ei kuitenkaan saanut elinaikanaan julki, sillä teos ajoi metsäsuomalaisten oikeuksia, mikä ei sopinut Ruotsille. Lisäksi se sisälsi avoimen seksuaalisia kohtia.

1800-luvun edetessä metsäsuomalaiset sulautuivat vähitellen valtaväestöön säilyttäen vain harvoja suomalaisperinteitä. Viime vuosisadan alussa savolaiskirjailija Ernst Lampén reissasi metsäsuomalaisten mailla. Hän julkaisi kokemuksistaan 1920-luvulla kirjan *Värmlannin matka. Suomalaisuutta vainuamassa Värmlannin metsissä*. Lampén löysi alueelta joitain suomalaisuuden jälkiä, kuten mökeiksi muutettuja savutupia, mutta enää hyvin vähän metsäsuomalaisen kulttuurin edustajia. Viimeiset metsäsuomen kieltä taitavat kuolivat 1960-luvulla.

Metsäsuomalaisia perinteitä elvytetään tänä päivänä samoin kuin amerikansuomalaisia traditioita Yhdysvalloissa. Paikallisten (heimo)kulttuurien uusi kukoistus alkoi monissa maissa toisen maailmansodan jälkeisinä vuo-

sikymmeninä Euroopan yhdentyessä ja maailman globalisoituessa. 1970-luvulla metsäsuomalaiset kehittivät oman lipun. Nykyään yhteisöllä on lukuisia juhlia ja lisäksi lukuisia museoituja torppia ja maatiloja, sekä infokeskus Torsby Finnskogcentrum. Norjassa Ruotsin rajan tuntumassa toimii lisäksi Norsk Skogfinsk Museum.

Metsäsuomalaisuus on siis 2000-luvullakin yhä totta, tosin enemmän postmodernina mainoksena identiteetistä kuin aitona traditiona. Sen perusta, kaskenpoltto, vei kadotessaan kulttuurin todelliset piirteet.

Kun kartassa näkyy kohde nimeltä Packojärvi, voi olla varma, että reissaa metsäsuomalaisten mailla. Myös polun varren paikkojen nimet ovat suomalaista perua: Ritämäki, Kissalamp, Lebiko...

Suomalaisen kulttuurin jälkiä muisteleva Seitsemän torpan reitti kulkee Lekvattnetin kylän eteläpuolella Ruotsin ja Norjan rajan tuntumassa. Sen varrella on useita entisiä metsäsuomalaisten taloja tai niiden jäänteitä, suurin osa 1800-luvulta. Kierroksen kulkemalla saa hyvän kuvan metsäsuomalaisten elinolosuhteista, sillä alueelle ei vielä kukaan mene maantietä, vain kapea polku.

Matka Lomsen-järven rannalle tosin kulkee pitkän metsäautotietä. Sen käyttötarkoituksesta ei jää epäselvyyttä, kun näkee ympäröivät rinteet: puut on parturoitu sängeksi, myllätystä maasta pistävät paljaat kalliot ja siirtolohkareet. Tällaista jälkeä eivät edes metsäsuomalaiset saaneet aikaan. Kuten tuhkaiset kaskimaat 1600-luvun ihanteista, nämä rujot hakkuuaukeat ovat heijastus 2000-luvun maailmankuvasta.

Varsinainen reitti alkaa Lomsenilta. Samoin kuin Torsbyssä, myös täällä puro mutkittelee rinnettä alas merkinä siitä, että tienoo oli luonnostaan sopiva asutukselle. Suistossa majava on nakertanut paksun puun kumoon muistuttaen, että muutkin kuin ihmiset tarvitsevat metsää ja käyttävät sitä hyödykseen.

Mantuja yhä paikoin vuoraava lumi narskuu vaelluskenkien alla, puolipilvisen päivän heleä valo puristuu neulasten lomasta puhtoisena kuin kahteen kertaan tislattuna. Nykyaika jää koko ajan kauemmas.

Ylempänä metsä muuttuu vanhemmaksi ja sakeammaksi. Patikointireitin ympäristö on säästetty hakkuilta, mutta puusto ei ole sellaista kuin 400 vuotta sitten suomalaisten raivatessa tänne unelmiaan. Myöhempi istutusmetsä näyttää tasapaksulta ja yksipuoliselta. Männyn kyljessä riippuu punakeltainen nauha, jossa on teksti "Kulturmiljö" – metsäyhtiö Stora Enson

merkki, jolla alue määritellään perinnemaisemaksi, aivan kuin vasta puun tögääminen antaisi sille merkityksen.

Vajaan kahden kilometrin kävelyn jälkeen saavun varsinaiselle luonnon-suojelualueelle. Se on noin puoli kilometriä pitkä ja jokusen sata metriä leveä vyöhyke, joka ympäröi Ritamäen vanhan tilan maita.

Ritamäki oli *finngård* eli metsäsuomalaisten maatila pihapiireineen. Ensimmäisenä yllättää paikan avaruus: puut on kaadettu laajalta alueelta talon ja sivurakennusten ympäriltä, jolloin muodostuu eräänlainen avoin saari metsän keskelle. Myös tienoon muu luonto antaa vihjeen ihmisen kädenjäljestä: tilan mailla kasvaa yhä heinäkasveja, joita niitettiin rehuksi karjalle ja hevosille.

Päärakennus tuntuu suurelta. Ritamäki ei ollut varhaisimpia metsäsuomalaisten asujaimia, vaan isoksi kasvanut ja suhteessa vauras tila. Alun perin 1600-luvulla täällä, parisataa metriä nykyisestä päärakennuksesta pohjoiseen, sijaitti pieni mökki. Se raivasi vähitellen enemmän maata, ja 1800-luvun puolivälissä nousi isompi torppa. Uusikin talo oli savutupa, jotka olivat tavallisia niin itäsuomalaisten kuin metsäsuomalaistenkin parissa 1800-luvun loppuun asti. Lisäksi maille pystytettiin navetta, lato, mylly ja sauna.

Ritamäen *finngårdin* päärakennus.
Valokuva: Ville-Juhani Sutinen

Kuljen halki avoimen pihamaan kuin talosta toiseen maleksiva maankiertäjä. Varhaisen kevään kaltevat säteet valuvat alas pengerryttyä rinnettä. Päärakennuksen ovi on lukittu, mutta ikkunasta ylettyy kurkistamaan sisään: yksinkertainen pöytä tuoleineen, puinen kirnu, takaseinällä rukki, ja suuri muurattu uuni, joka päästi savun sisään, kunnes se tuuletettiin katonrajaissa olevan räppänän kautta.

Talon nurkalla seisoo omenapuu, niin muinainen, että se näyttää Väli-meren alueen ammoisilta oliivipuilta. Suoran rungon sijaan sen varsi on yksi suuri muhurainen möhkäle, jota ei tunnista puuksi, ellei se olisi kaarnan peittämä. Moniniveliset oksat tavoittelevat kattoa ja sen yllä korkeaa taivasta.

Pihapiirin vastapuolella Ritamäen finngård päättyy aitaan. Sen takana kurottautuu jälleen suuri metsä.

Metsäsuomalaiset eivät tietenkään tuhonneet puustoa ja luontoa nykyiseen tahtiin. Heidän olisi ollut mahdotonta toteuttaa tai edes kuvitella sellaista ekokatastrofia, joka juuri nyt laittaa maapallon elämää uusiksi. Heikin joka tapauksessa saivat todeta, ettei metsä ollut loputon, ja he joutuivat muuttamaan tapojaan siksi, että ympäristö turmeltui. Kuten me, he toimivat kestävämmällä tavalla.

Toisin kuin meidän, heidän kuitenkin oli vielä mahdollista lähteä muualle jatkamaan elämää, johon he olivat tottuneet. Itäsuomalaiset menivät ensin Ruotsiin ja sieltä Amerikkaan asti seuraten visiota ikuisesta metsästä. Meillä ei kuitenkaan enää ole paikkaa, johon jatkaa tuhottuamme yhden alueen. Tai kenties avaruus, enemmän tai vähemmän elinkelpoiset kaukaiset planeetat, edustavat nykyään vastaavaa utopiaa.

Kiinnostavinta on huomata, kuinka jotkut Ruotsiin jääneet metsäsuomalaiset sopeutuivat uuteen tilanteeseen. He onnistuivat luopumaan kulttuurinsa perustasta, kaskeamisesta, ja siitä huolimatta pitämään yllä sukuaan ja säilyttämään omaleimaisen elämäntavan. Se edellytti taipumista kruunun lakien vaatimiin toimintamalleihin ja sitä kautta vähittäistä sulautumista ruotsalaiseen väestöön.

Metsäsuomalaisten luontosuhde muuttui heidän juurtuessaan peltoviljelijöiksi Keski-Ruotsiin. Ympäristön tahattomien tai ainakin syyntakeettomien hyväksikäyttäjien sijaan heistä tuli luonnon naapureita. Naapurin kanssa pyritään tulemaan toimeen, auttamaan tarvittaessa ja vastaanottamaan itse apua, mutta samalla häneen halutaan pitää etäisyyttä, jotta naa-

purin asiat eivät vaikuttaisi liikaa omaan elämään. Jotenkin näin aloilleen asettuneet metsäsuomalaiset kokivat luonnon.

Mitä tämä sitten tarkoittaisi meidän tapauksessamme? Monet meistä pitivät jästipäisessä yllä riippuvuutta fossiilisista polttoaineista ja näkevät niiden varaan luodun kulttuurin ainoana oikeana. Jotkut taas mukauttavat vähitellen toimintaansa vapaaehtoisesti tai pakotettuna kestävämpiin tapoihin elää.

Lakipykälät ovat olennaisessa osassa tässäkin tapauksessa. Samoin kuin metsäsuomalaisia, nykyisiä suomalaisia on ohjattava toimimaan toisin. Se ei tarkoita, että ihmisen pitäisi luopua kaikesta, minkä hän kokee elämisen arvoiseksi. Niin ei käynyt metsäsuomalaisille eikä niin käy meille.

Tärkein ero on siinä, mitä tulee tilalle. Ne metsäsuomalaiset, jotka kykenivät irtautumaan turmiollisista toimintatavoistaan, jatkoivat maataloutta uusien menetelmin peltoa viljellen. Se merkitsi tehokkaampaa energian käyttöä ja tuhlauksen vähenemistä. Samalla kaivokset, miilut ja ruukit kuitenkin vaativat vielä enemmän polttoainetta eli puuta omiin tarkoituksiinsa, ja niiden tuoma vauraus kannatteli osaltaan metsäsuomalaisia ja mahdollisti kulttuurin jatkumisen uusissa muodoissa.

Nykyään ei ole mielekästä korvata tuhoisaa energiankäytön tapaa toisella vastaavalla. Kehityksen tuomat edut auttoivat metsäsuomalaisia sopeutumaan. Sen sijaan meidän pitäisi pystyä sopeutumaan taantumaan. Tois-taiseksi me joka tapauksessa jatkamme kasvun tiellä nostalgisoiden samalla mennyttä luontoa.

Nostalgia ilmenee myös siinä, kuinka nykyinen metsäsuomalaisten kulttuuri kuvittelee menneisyyden. Torsby Finnskogcentrumin seiniä kiertää kelojen paaluvarustus. Se kapaloi museon omaksi maailmakseen, jossa ihminen käyttää taas kerran luontoa hyväkseen, nyt oman identiteettinsä pönkittämiseen. Postmodernin metsäsuomalaisuuden luontosuhde on yhä käymistilassa.

Tuhoisuudesta huolimatta kaskeamiseen kuului ihanne ikuisesta kiero-rosta. Muutama kertaan viljellyt kaskialat, jotka eivät enää antaneet satoa, hylättiin luonnon varaan, ja viljelijä lähti uuteen paikkaan. Vähitellen puut kasvoivat takaisin – eivät samanlaisiksi kuin ennen, mutta joka tapauksessa metsäksi. Perspektiivi oli yhden ihmisen elämää laajempi. Sama viljelijä tuskin ennätti kasketa yhtä alaa kovin montaa kertaa elämänsä aikana, mutta hänen lapsensa tai lapsenlapsensa saattoivat tehdä niin.

Puut tuhottiin polttamalla, mutta niiden tuhkasta nousi uusi metsä.

Jyrkimmistä kohdista polku on yhä roudassa. Jään pintaan on kohmettunut suuren eläimen, ehkä ilveksen, jälki.

Ritamäen naapurina metsän keskellä sijaitsee Vallin talo. Avoimen pihan sijaan täällä sojottaa itsepäinen tiheikkö. Havumetsän lajistosta poikkeavat vanhat hedelmäpuut kielivät, että näillä main on ollut asutusta. Siitä ovat tähteillä maakellarin ja savustamon kivijalat.

Vallin perustamisajankohta on hämärän peitossa, mutta sen loppu tunnetaan: viimeiset asukkaat Magnus ja Maria muuttivat Amerikkaan vuonna 1905, aivan kuten edeltäjänsä lähes kolmesataa vuotta aiemmin.

Jonkin verran Vallista eteenpäin sijaitsee torppa nimeltä Kissalamp. Rakennus on selvästi uudempi kuin Ritamäen savupirtti, ulos lämpenevällä uunilla varustettu ja kaksikerroksinen. Kehitys ei silti ole pelastanut sitä: jo lumen peittämältä pihapolulta näkee, että talo on hylätty vuosikymmeniä sitten.

Kissalampin perustivat 1780-luvulla kaksi Norjan kautta tullutta veljestä (Norjan rajalle on talolta alle kilometri). Seuraavalla vuosisadalla se oli metsäsuomalaisittain suuri ja menestyvä tila. Erityisen kiinnostavia ovat uuden päärakennuksen vaiheet toisen maailmansodan aikana: rajan läheisyyden vuoksi Saksan valtaamasta Norjasta lähteneet pakolaiset käyttivät sitä py-sähdyspaikkana tullessaan Ruotsin puolelle.

Autio Kissalamp. Valokuva: Ville-Juhani Sutinen

Kopistelen kenkiäni Kissalampin portailla, niin kuin sisällä joku vielä odotaisi tätä pahasti myöhästynyttä vierasta tulevaisuudesta. Eteisen ikkunalaudalla lasinsirpaleiden keskellä jököttää ruosteinen kahvipurkki, kulahtanut muisto paremmista ajoista. Kyljessä lukee ”Luxus kaffe”.

Jo aikoja sitten globaaliksi muuttuneesta maailmasta todistaa yhden huoneen hyllyllä oleva säilykepurkki, johon on tökätty pajunoksa. Iloiset värit ovat haalistuneet kuin liian pitkään näyteikkunassa ollut esine. Purkissa seisoo teksti: ”Rose-Dale Hawaiian Sliced Pineapple in Heavy Syrup.”

Sisällä ei ole jäljellä juuri lainkaan huonekaluja. Lattialaudat irvistävät haperuneiden hampaiden lailla. Kirves on asetettu nojaamaan vasten ovenkarmia kuin yksin se pitäisi tätä kaikkea pystyssä.

Keittiön turkoosiksi maalattu uuni on romahtanut. Seuraavassa huoneessa katto on tullut lattialle kuin talo oksentaisi itse itsensä sisälle. Pöydälle jääneet sanomalehdet näyttävät olevan pääosin 1960-luvulta. Se on myöhäisin ajankohta, jolloin täällä vielä eleli joku.

Makuuhuoneen seinällä riippuu pieni hiilipiirros. Se on pysäyttävä näky. Kömpelön kaunis kuva esittää pihapolkua, joka kiemurtelee haparoivan viivan viemänä ohi kotoisan kiven ja koivun, kunnes saapuu aidalle. Portti on suljettu, mutta sen toisella puolella polku jatkuu kumpuilevaa maastoa myöten. Reitti katoaa rinteeseen taakse, kunnes erottuu jälleen taka-alalla johtaen puron varrella olevaan taloon.

Piirros on kotiinpaluun idylli, haave pitkän matkan jälkeen rakkaaseen paikkaan saapuvan ihmisen tyyneestä riemusta hänen nähdessään jälleen elämänsä perustan ja oman työnsä jäljet. Samalla se on mahdoton unelma, sillä metsäsuomalaisten rinnetorppien sijaan kuva ikävöi alas laaksoon. Tämä toive saattoi syntyä vasta kaskeamisen käytyä kestävämmäksi. Piirros tuntuu surulliselta autioituneen talon seinällä, ajan kipristämänä ja homeen laikkutamina, ylhäältä hieman ratkenneena niin kuin se olisi vihanpuuskassa repäisty alas naulasta, mutta kiinnitetty myöhemmin katuvaisten takaisin.

Tuo pieni paperi todistaa yhtä lailla ihmisen unelmista kuin niiden tuhoutumisesta. Se on menneisyyden meille lähettämä viesti, jonka sisältö on tuttu tänäkin päivänä. Astun raunioista ulos kevään suureen valoon.

Ville-Juhani Sutinen on Jyväskylässä asuva palkittu kirjailija ja kääntäjä. Häneltä on ilmestynyt niin runoutta, romaaneja kuin esseeteoksiakin, ja hän on kirjoittanut useita tietokirjoja

---

Hawaiian Pineapples. Kuva Ville-Juhani Sutinen

Kirjallisuus

- Gottlund, G.A. *Ruotsin suomalaismetsiä samoilemassa*. Helsinki: SKS, 1928.
- Karonen, Petri. *Pohjoinen suurvalta – Ruotsi ja Suomi 1521–1809*. Helsinki: SKS, 2020.
- Lampén, Ernst. *Värmlannin matka. Suomalaisuutta vainuamassa Värmlannin metsissä*. Helsinki: Otava, 1925.
- Sappinen, Eero. *Asutushistoriasta, agraarista kulttuurista ja muutoksesta*. Turku: Siirtolaisuusinstituutti, 2019.
- Taipale, Riitta. *Elokerta ennen Vermlannin suomalaismetsissä*. Kemi: Atrain & Nord, 2018.